TRĂSĂTURI SPECIFICE ALE FLEXIUNII SUBSTANTIVULUI ŞI ALE DETERMINĂRII ÎN GRAIURILE BĂIEŞILOR DIN CROAŢIA

SPECIFIC FEATURES OF NOUN INFLECTION AND DETERMINATION IN DACO-ROMANIAN VARIETIES SPOKEN BY BAYASH ROMA IN CROATIA

(Abstract)

Unlike other groups of Roma, the mother tongue of the Bayash Roma is (Daco)Romanian. It is estimated that the number of the Bayash Roma in Croatia exceeds ten thousand people, representing at least half of Croatia's Roma minority. Our previous research has shown that they can be divided into three sub-groups, depending on the variety they speak. These varieties of Daco-Romanian spoken by the Bayash Roma were named Baranya Muntenian, Ludari Muntenian and Transylvanian, taking into consideration linguistic and dialectological factors, as well as sociolinguistic and geographical ones. Our paper will show some specific features of the noun inflection of these three varieties. The Transylvanian variety typically expresses the genitive-dative case through a proclitic element, whereas the indefinite article appears only in nominative and accusative forms. A special role in the noun determination is played by the postponed demonstrative adjective that usually forms an accentual unity with the noun. The Baranya Muntenian variety expresses cases in a similar way as the Transylvanian variety, whereas the postponed demonstrative article hasn't shown such frequency of use. Unlike the other two varieties, the Ludari Muntenian expresses the genitive-dative case usually through a proclitic and an enclitic element at the same time. The postponed demonstrative adjective is also used frequently. As for the vocative case, all three varieties of Bayash dialects use either special forms (less frequently), or forms identical to the nominative case. This paper will illustrate the mentioned characteristics on relevant examples from our corpus.

Cuvinte-cheie: romi băieşi, Croaţia, dacoromână, dialectologie, flexiunea substantivului, determinarea.

Key words: Bayash (Boyash) Roma, Croatia, Daco-Romanian, dialectology, noun inflection, determination.

1. Băieşii din Croaţia

Spre deosebire de alte grupuri de romi din Croaţia, limba maternă a romilor băieşi este (daco)româna. Cu toate că la ultimul recensământ al populaţiei din

BDD-V2832 © 2015 Editura Univers Enciclopedic Gold
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:57:44 UTC)

2011 s-a înregistrat un număr de 16.975 de romi[1], se estimează că în Croaţia numai numărul romilor băieşi depăşeşte zece mii de persoane, ei reprezentând cel puţin jumătate (dacă nu chiar mai mult) din minoritatea naţională romă. Cercetările noastre anterioare au arătat că ei pot fi împărţiţi în trei subgrupuri, principalul criteriu fiind acela al graiurilor pe care le vorbesc. Cele trei variante ale dacoromânei vorbite de romii băieşi le-am numit graiurile *muntean din Baranja*, *muntean ludăresc* şi *ardelean*, ţinând cont de factori lingvistici / dialectologici, sociolingvistici şi geografici. Cel mai mare număr de vorbitori ai graiului ardelean se află în judeţele din nord-vestul Croaţiei (în judeţul Međimurje, judeţul Koprivnica-Križevci şi judeţul Varaždin), dar şi în câteva localităţi din judeţul Osijek-Baranja în estul Croaţiei şi în Croaţia centrală (judeţul Sisak-Moslavina). Acest grup este probabil şi cel mai mare în ceea ce priveşte numărul de vorbitori din Croaţia, ţinând cont de faptul că doar în judeţul Međimurje la ultimul recensământ 5.107 persoane s-au declarat ca fiind romi[2]. Vorbitorii graiului muntean din Baranja se află în judeţul Osijek-Baranja, iar vorbitorii graiului muntean ludăresc trăiesc în judeţele Sisak-Moslavina şi Brod-Posavina.

Aceste trei graiuri, în comparaţie cu limba română standard, prezintă deosebiri atât pe plan fonologic, cât şi morfologic, fiind pregnante şi fenomene provenite din contactul lingvistic al graiurilor băieşilor cu limba croată. În lucrarea de faţă prezentăm anumite trăsături specifice ale flexiunii substantivului în aceste trei graiuri, ilustrate prin exemple provenite din corpusul lingvistic propriu alcătuit pe teren, luând în consideraţie şi numărul redus de publicaţii în graiurile băieşilor care ne-au fost accesibile. În prezenta lucrare, ca şi în lucrările noastre anterioare, utilizăm sistemul de transcriere fonologică care se bazează în mare parte pe grafia croată (similar celui folosit de băieşi înşişi), dar ţine cont în parte şi de sistemul românesc tradiţional.

2. Articolul nehotărât

2.1. Graiul ardelean

Spre deosebire de sursa care se ocupă de graiurile băieşilor din Ungaria[3], dar şi spre deosebire de româna standard, în corpusul graiului ardelean nu am constatat utilizarea articolului nehotărât la plural. Doar în cazul unui singur informator (este vorba de un informator care avea contacte cu vorbitori de limbă română standard şi care de altfel este interesat de propria limbă), am înregistrat forma *njeskăj* pentru articolul nehotărât la plural şi presupunem că la acest vorbitor este fie o formă învăţată, fie un arhaism păstrat în mod izolat. În afară de aceasta, în corpusul nostru nu am înregistrat forme speciale ale acestui articol pentru genitiv-dativ (G-D). Inventarul formelor articolului nehotărât în graiul ardelean este prezentat în tabelul următor:

[1] Vezi www.dsz.hr.

[2] În judeţul Međimurje practic nu există alte grupuri de romi decât băieşi.

[3] Cf. Orsós (2002), în mai multe locuri se foloseşte forma *nyészkáj*.

BDD-V2832 © 2015 Editura Univers Enciclopedic Gold
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:57:44 UTC)

caz	masculin şi neutru, singular	feminin, singular
N-A	un (unu, um)	una (u (ọ), un, um)

Tabelul 1 – Formele articolului nehotărât în graiul ardelean

La genul masculin apare articolul nehotărât cu formele *un* (cu varianta *um*) şi *unu*, şi aceasta numai la singular, nominativ-acuzativ (N-A), de ex.: *pîntru **un** logoped* 'pentru un logoped', *Uite [...] **unu** kupil, balavac* 'uite […] un copil, un mucos', *mulći śe am trikut pă **un** băjaš* 'am trecut prin multe pe(ntru) un băiaş'.

La genul neutru, aşa cum este de aşteptat, formele articolului nehotărât coincid cu formele genului masculin, de ex.: *Išćenj **unu** kvart* 'suntem un cartier', *ka domaće zadaće avenj **unu** program kit să făśenj* 'ca temă avem să facem un program'.

În cazul articolului nehotărât pentru genul feminin întâlnim o eterogenitate destul de mare a formelor: *una*, *u (ọ)*, *un, um*, de ex.: *daka ac^{i} azît dă **una** grupă* 'dacă aţi auzit de un grup/o trupă', *să męrgă la **un** firmă* 'să meargă la o firmă', *maj îj **u** kumpanję îm Sisak* 'mai e o *kumpanje* [aşezare romă]' în Sisak', *pa **ọ** vakă u dat-i lapći* 'şi o vacă i-a dat lapte'.

2.2. Graiul muntean din Baranja

În graiul muntean din Baranja, în mod asemănător cu graiul ardelean, am constatat forme ale articolului nehotărât doar pentru singular şi de asemenea în corpusul analizat nu am identificat nici forme speciale pentru G-D. Se observă o eterogenitate relativ mare a formelor:

caz	masculin şi neutru, singular	feminin, singular
N-A	un (unu, um)	una (o, un)

Tabelul 2 – Formele articolului nehotărât în graiul muntean din Baranja

La genul masculin şi neutru, articolul nehotărât apare cu formele *un* (cu varianta *um*) şi *unu*, de ex.: ***un** kupil* 'un copil', ***unu** kînje* 'un câine', *A fost **um** cîgan šî o cîgankă.* 'Au fost un soţ/rom şi o soţie / romă', *trăbuje **un** okvir, unu dă zakon* 'trebuie un cadru, unul de lege'.

Articolul nehotărât la genul feminin este exprimat prin următoarele forme: *una*, *o* şi *un*, de ex.: ***una** kušară* 'un coş', *sastălnim **un** dată pă lună* '(ne) întâlnim o dată pe lună', *Šî maj **o** dată* 'şi încă o dată'.

2.3. Graiul muntean ludăresc

Spre deosebire de celelalte două graiuri, am constatat folosirea articolului nehotărât la G-D, fără a fi însă vorba de forme sintetice, ca în româna standard

BDD-V2832 © 2015 Editura Univers Enciclopedic Gold
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:57:44 UTC)

(*unui*, *unei*), ci de forme analitice (*lu un*, *lu um*). Nu am înregistrat forme speciale pentru plural care să fie asemănătoare cu cele din româna standard.

caz	masculin şi neutru, singular	feminin, singular
N-A	un (um)	um (una)
G-D	(a) lu un	(a) lu um

Tabelul 3 – Formele articolului nehotărât în graiul muntean ludăresc

În acest grai apar elementele *něki*, *něka*, împrumutate din croată, care în multe cazuri preiau rolul articolului nehotărât la plural din româna standard. Dat fiind că în croată acest element este un pronume nehotărât, prin semnificaţia sa ar trebui să fie apropiat categoriei articolului nehotărât. Putem presupune că această influenţă a limbii majorităţii se datorează, printre altele, şi faptului că folosirea formei *nişte*[1] (sau a unei forme asemănătoare) ar putea intra în conflict cu *ništa* 'nimic', adverb/pronume croat, similar din punct de vedere fonetic şi a cărui semnificaţie este practic contrară semnificaţiei articolului nehotărât. În acest grai am înregistrat folosirea unor astfel de elemente împrumutate şi în situaţii în care de obicei ar trebui să apară articolul nehotărât la singular.

La genurile masculin şi neutru, articolul nehotărât apare cu formele *un* (cu realizarea *um*) la singular, N-A, de ex. *šî* ***un*** *kal* 'şi un cal', *nu štu baš točno* ***um*** *broj* 'nu ştiu chiar exact un număr'. La G-D singular masculin, articolul nehotărât are forma *(a) lu un*, însă trebuie subliniat faptul că această formă nu am găsit-o în corpus, ci am obţinut-o prin întrebarea directă adresată informatorului (ceea ce, considerăm noi, ilustrează frecvenţa utilizării sale), de ex. ***a lu un*** *kopil* '(a) unui copil'. Pentru genul neutru nu am identificat forme de G-D. Elementul împrumutat menţionat *něki* îl ilustrăm prin exemplul *A avut jej* ***něki*** *papir* 'Au avut ei o hârtie'.

Articolul nehotărât la genul feminin este exprimat prin forma *um* (şi eventual *un*), de ex. *štiu* ***um*** *povĕastě* 'ştiu o poveste', *Irea* ***um*** *carícă* 'a fost o împărătească', în timp ce pentru unele exemple pe care le-am identificat în corpus, care au forma *una* este incert dacă este vorba de articol nehotărât sau de adjectiv nehotărât. Şi în cazul substantivelor de genul feminin au fost identificate numeroase exemple de folosire a elementelor *něka* / *něki* la singular, de ex.: *s-a zaposlit în* ***něka*** *firmă* 's-a angajat la o firmă', *n-avěm* ***něka*** *prostoríje* 'nu avem un spaţiu'. La fel ca şi în cazul genului masculin, şi pentru genul feminin am obţinut forma de G-D prin întrebare directă: *kasă* ***a lu um*** *fată bună* 'casa unei fete bune'.

[4] *Nişte* apare şi în graiurile munteneşti din România, cf. Tratat de dialectologie românească.

BDD-V2832 © 2015 Editura Univers Enciclopedic Gold
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:57:44 UTC)

La plural, rolul elementului împrumutat *něki* poate fi ilustrat prin următoarele exemple: *dă la proračunu a lu državej să ja* ***něki*** *banj* 'de la bugetul statului să ia nişte bani', *a făkut* ***něki*** *kăš[i], barakic[i] d-alea* 'a făcut nişte case, barăci d-alea', ***něki*** *predmétur[i] să învace* 'să înveţe la nişte materii'.

3. Articolul hotărât

3.1. Graiul ardelean

Spre deosebire de articolul nehotărât, pentru articolul hotărât am constatat în graiul ardelean forme speciale pentru N-A şi G-D, atât singular, cât şi plural, genurile masculin, feminin şi neutru. La fel ca şi în româna standard, formele genului neutru sunt ambigene. Sub formă de tabel, formele articolului hotărât le putem prezenta astfel:

caz	**masculin şi neutru, sg.**	**masculin, pl.**	**feminin, sg.**	**feminin şi neutru, pl.**
N-A	-u, (-lje/-lji/-lję; -a)	-i (-lje/-lji/-lję)	-a	-lje/-lji/-lję
G-D	(a) lu, (+-luj; -lje/-lji/-lję)	(a) lu (+ -lor)	(a) lu (+ -i/ę)	a lu (+ -lor)

Tabelul 4 – Formele articolului hotărât în graiul ardelean

În graiul ardelean, forma cea mai frecventă a articolului hotărât pentru substantivele de genul masculin la N-A singular este *-u*, de ex. *bărbat**u** întrebá* 'soţul întreba', iar la unele substantive (aşa cum este *fraćę/ fraći*) forma acestui articol este *-lji* (sau *-lję*), de ex. *šî fraći**lji** mjuv* 'şi fratele meu'. Un număr foarte mic de substantive masculine au forma *-a* (*tată*), de ex. *Tat**a** mjuv* 'tatăl meu'. La plural N-A, la cele mai multe substantive masculine forma articolului hotărât este *-i*, de ex. *U lukrat ku zădar**i*** 'a lucrat cu zidarii', fiind înregistrate şi formele *-lje (-lję)*, a căror apariţie o putem explica prin folosirea desinenţei de plural *-ur[i]* (de ex. în cazul formei *taturlje*).

La substantivele de gen neutru la N-A singular, cel mai adesea forma articolului hotărât este encliticul *-u*, de ex. *njam**u** išćenj* 'suntem neam'. Ca şi la substantivele de genul masculin, există un anumit număr de substantive unde forma articolului hotărât este *-lje*, de ex. *sînźęlje* 'sângele', *Nji bavulenj ku fęręlje* 'ne ocupăm cu fierul'. La N-A plural, substantivele de genul neutru au articolul enclitic *-lje* (pe lângă eventualele variante fonologice *-lji*, *-lję*), de ex. *lji aduk nalazur**lji*** 'le aduc analizele', *aparatur**lję** bunj* 'aparatele bune', *pă vikendi**lje*** 'în week-end-uri'.

La G-D singular al substantivelor de genul masculin apare o dublă situaţie. La G-D articolul hotărât este cel mai frecvent procliticul *(a) lu*, care în corpusul nostru se regăseşte cel mai adesea singur cu substantivul fără articol

BDD-V2832 © 2015 Editura Univers Enciclopedic Gold
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:57:44 UTC)

enclitic, de ex. *susedu* ***a lu*** *susjed* 'vecinul vecinului', *i dov* ***lu*** *om* 'îi dau omului', *jel zîši* ***lu*** *učitelj* 'el zice învăţătorului', precum şi uneori împreună cu encliticul *-luj*, de ex. *tată-su* ***a lu*** *bărbatu****luj*** 'tatăl soţului', *veriga* ***a lu*** *ćesaru****luj*** 'inelul împăratului' sau chiar cu articolul enclitic pentru N-A, de ex. *sluga* ***a lu*** *ćisar****u*** 'sluga împăratului', *ku tată-su* ***(a) lu*** *kupil****u*** 'cu tatăl copilului'. În afară de situaţia menţionată a „dublului articol", aşadar şi encliticul, şi procliticul împreună, G-D s-a realizat într-un anumit număr de cazuri doar ca encliticul *-luj*, de ex. *ji luví šuriku****luj*** *(kọdă)* 'îi lovi şoarecelui (coada)', *îm razredu omu****luj*** 'în clasa ne-romului'. La plural, modalitatea de exprimare a cazurilor G-D este, de asemenea, complexă. Pe lângă forma enclitică *-lor*, de ex. *kumpără kupiji****lor*** *śe trăbuje* 'cumpără copiilor ce trebuie', apare şi procliticul *(a) lu*, urmat de substantiv cu encliticul *-i*, de ex. *să-i đę* ***lu*** *kupij****i*** 'să le dea copiilor' sau fără acesta, de ex. *lj-u dat* ***lu*** *kupij a lji* 'le-a dat copiilor lor'. Spre deosebire de G-D singular, nu am înregistrat forma de G-D „dublu" (*a lu + lor*), dar se poate presupune că există şi astfel de realizări.

G-D substantivelor de genul neutru se poate exprima probabil în mai multe moduri, însă nu am înregistrat forme de G-D nici la singular, nici la plural. Această situaţie este asemănătoare cu istroromâna, unde forma de G-D se întâlneşte rar la substantivele neutre[5].

Pentru substantivele de genul feminin, forma articolului hotărât la N-A singular este encliticul *-a*, de ex. *am fost ku udrug****a*** 'am fost cu uniunea', *ku iškol****a*** 'cu şcoala'. La plural, formele se realizează prin encliticul *-lje*, respectiv prin variantele sale fonologice *-lji* şi *-ljẹ*, de ex.: *śevá ka vorbi****lje*** 'ceva ca vorbele', *ku fęći****ljẹ*** 'cu fetele', *hešće surori****lji*** *melji* 'aceste surori ale mele'.

În exprimarea G-D singular s-a dovedit că în cazul substantivelor de gen feminin în graiul ardelean apar următoarele posibilităţi: procliticul *(a) lu*, după care poate urma un substantiv fără articol enclitic, de ex. *njiś* ***lu*** *bakă* 'nici bunicii', *a* ***lu*** *lisică* 'vulpei', cu encliticul *-a,* de ex. *njiś* ***lu*** *mam****a*** 'nici mamei', *pogotovo* ***lu*** *tet****a*** 'mai ales mătuşii', sau encliticul *-i* (sau variaţia *-ẹ*), de ex. ***a lu*** *mam****i*** *mamă* 'mama mamei', ***a lu*** *Ljub****i*** 'Ljubei [nume propriu]', *am spus ju* ***lu*** *mam****i*** 'i-am spus eu mamei'. În afară de cele menţionate, este posibilă realizarea substantivului doar cu encliticul *-i (-ẹ)*, de ex. *Unđi-j veriga cinganś****i*** 'unde-i inelul soţiei', *ćesărici u furat* 'împărătesei i-a furat'. În ceea ce priveşte G-D plural, substantivele de genul feminin exprimă relaţiile cazuale în mai multe moduri, la fel ca la singular: prin articolul proclitic *(a) lu* după care poate urma substantivul cu encliticul *-lji* (sau varianta *-ljẹ*), de ex. ***a lu*** *ọrtaši****lje*** '(a) prietenelor', ***a lu*** *fęći****lji*** '(a) fetelor', sau encliticul *-lor*, de ex. ***a lu*** *fęći****lor*** '(a) fetelor'. În afară de cele menţionate, este posibilă realizarea G-D doar cu encliticul *-lor*, de ex. *fęći****lor*** 'fetelor'.

[5] Cf. A. Kovačec: Istrorumunjski rječnik, 276.

BDD-V2832 © 2015 Editura Univers Enciclopedic Gold
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:57:44 UTC)

3.2. Graiul muntean din Baranja

La fel ca şi în cazul graiului ardelean şi spre deosebire de articolul nehotărât, articolul hotărât are forme speciale pentru N-A şi G-D, atât pentru singular, cât şi pentru plural masculin, feminin şi neutru. Sub formă de tabel, formele articolului hotărât din acest grai pot fi prezentate astfel:

caz	masculin		feminin	
	singular	plural	singular	plural
N-A	-u, (-li, -a)	-i (-li/-le)	-a (-li/-le)	-li/-le
G-D	(a) lu, (+ -luj)	(a) lu, (+ -lor)	(a) lu, (+ -i/-j)	(a) lu, (+ -lor)

Tabelul 5 - Formele articolului hotărât în graiul muntean din Baranja

În graiul muntean din Baranja, cea mai frecventă formă a articolului hotărât pentru substantivele masculine la N-A singular este encliticul *-u*, de ex. *an**u** nou* 'anul nou', *Bratić**u** meu* 'verişorul meu', dar unele substantive (precum *frate*) prezintă forma *-li* a acestui articol, de ex. *freati**li** / frati**li*** 'fratele', în timp ce două substantive de genul masculin din corpusul nostru au forma *-a* (de ex. *tat**a***). La plural N-A, la cele mai multe substantive masculine forma articolului hotărât este *-i*, de ex. *Kupij**i** fălo*š*[i] să žokă* 'copiii bucuroşi se joacă', în timp ce la un anumit număr de substantive a fost înregistrată forma *-li*, apariţie pe care o putem explica prin folosirea desinenţei de plural *-ur*[i], analog apariţiei în graiul ardelean: *toc*[i] *kumširi**li** luj* 'toţi vecinii lui', *lupur**li*** 'lupii'.

La G-D singular al substantivelor de genul masculin apar forme asemănătoare ca şi în graiul ardelean. Astfel, *lu* proclitic se regăseşte uneori alături de articolul enclitic *-luj* pentru G-D, de ex. ***a lu** omu**luj*** 'a omului / a ne-romului' sau de articolul enclitic pentru N-A, *Oj da **lu** fărtak**u** bombonă* 'voi da prietenului o bomboană', ***a lu** mo*š*u meu* '(a) moşului meu'. Este posibilă şi realizarea fără enclitic, de ex. ***A lu** unk'i meu cîgankă.* 'Nevasta unchiului meu.'. Spre deosebire de graiul ardelean, nu am identificat niciun caz în care G-D este exprimat doar prin forma enclitică *-luj*. La plural, în corpusul nostru G-D se exprimă prin procliticul *(a) lu* (într-o variantă şi forma *ale*) împreună cu forma enclitică *-lor*, de ex. *spune **a lu** kopilaši**lor*** 'spune copiilor', *mulcămesk al toc*[i] *kare ažute **ale** ciganji**lor*** 'mulţumesc tuturor care îi ajută pe romi', înregistrând totodată şi o formă unde apare doar articolul enclitic, de ex. *Dă zîua dă băjaši**lor*** 'de ziua romilor'.

Substantivele de genul neutru la N-A singular cel mai adesea au ca formă a articolului hotărât encliticul *-u*, de ex. *kînd rat**u** a fost* 'când a fost războiul'. Ca şi în cazul substantivelor masculine, există un anumit număr de substantive a căror formă a articolului hotărât este *-li (-le)* (de ex. *spati**li*** / *spat**ele***). La N-A plural, substantivele de genul neutru au articolul enclitic *-li (-le),* de ex. *Nu punjea pičori**li** pă masă.* 'Nu pune picioarele pe masă.', *pičori**le*** 'picioarele'.

BDD-V2832 © 2015 Editura Univers Enciclopedic Gold
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:57:44 UTC)

Numai într-un singur caz am constatat G-D substantivelor de genul neutru, şi anume doar la plural - *în lokurli**lor*** 'în locurile', ceea ce este în conformitate cu cele menţionate la aceeaşi categorie din graiul ardelean.

La N-A singular al substantivelor de genul feminin forma este encliticul -*a*, de ex. *ap**a** mare*. La N-A plural formele se exprimă prin encliticul -*li*, respectiv prin varianta sa -*le*, de ex. *aštea-s feati**li** luj* 'astea-s fetele lui', *băteam ku stiklăr**li*** 'băteam cu sticlele'.

G-D singular la substantivele de genul feminin se exprimă prin procliticul *(a) lu*, după care urmează substantivul cu encliticul -*i* (respectiv -*j*) ***a lu** mum**i** freate* 'al mamei frate', ***a lu** cigănc**i*** 'a soţiei'; *Să fi fost **a** măme**j** mej* 'să fi fost a mamei mele', ***a lu** nivaste**j*** 'a nevestei', dar este posibil şi să existe enclitica -*a*, de ex. *Jel zîče **a lu** mujere**a*** 'el zice muierii'. În corpus nu am găsit forme doar cu encliticul -*i*, fără proclitic. G-D plural se realizează în corpusul nostru ca şi la singular, prin procliticul *(a) lu*, după care urmează substantivul cu encliticul -*lor*. Având în vedere faptul că am înregistrat doar forma ***a lu** fęte**lor*** '(a) fetelor', iar confirmarea am obţinut-o prin întrebarea directă ulterioară, lăsăm posibilitatea ca G-D să fie exprimat şi prin altfel de forme.

3.3. Graiul muntean ludăresc

Ca şi în cazul celorlalte două graiuri, pentru articolul hotărât am constatat forme speciale de N-A şi G-D atât la singular, cât şi la plural masculin, feminin şi neutru. În tabelul de mai jos prezentăm schematic formele articolului hotărât din acest grai:

caz	masculin şi neutru	masculin	feminin	feminin şi neutru
	singular	plural	singular	plural
N-A	-u, (-lĕ/-lje, -a)	-i (-lĕ/-lje)	-a	-lĕ/-lje (-i)
G-D	(a) lu, (+-luj)	(a) lu +(-lor)/(-i)	(a) lu +(-ej, -ăj)/(-i)	a lu + (-lor)

Tabelul 6 – Formele articolului hotărât în graiul muntean ludăresc

În graiul muntean ludăresc, forma cea mai frecventă a articolului hotărât pentru substantive masculine la N-A singular este encliticul -*u*, de ex. *am băjat**u** în školă* 'am băiatul la şcoală'. La unele substantive, ca de ex. *frate,* acest articol are forma -*lĕ* (respectiv -*lje*), iar la un substantiv din corpusul nostru (*tată*) articolul are forma -*a*. La plural N-A, la cele mai multe substantive de genul masculin articolul hotărât are forma -*i*, de ex. *kă toc*^{i} *rumun**i** ili rom**i** în Hrvátska* 'ca toţi românii sau romii din Croaţia'. În cazul unui anumit număr de substantive a fost înregistrată forma -*lĕ*[6] (-*lje*), apariţie pe care o putem

[6] Vocala *ĕ* în poziţie accentuată diftonghează în [je], iar în poziţie neaccentuată se realizează ca uşor palatalizată.

BDD-V2832 © 2015 Editura Univers Enciclopedic Gold
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:57:44 UTC)

explica prin folosirea desinenţei de plural *-ur*^{j}, situaţie înregistrată şi în celelalte două graiuri, de ex. *kare vladĕašte ku romuri**lje*** 'care stăpâneşte peste romi'.

La G-D singular la substantivele de genul masculin am constatat câteva moduri de exprimare: procliticul *(a) lu* însoţit uneori de articolul enclitic pentru G-D *-luj*, de ex. *vladavina **a lu** caru**luj*** 'împărăţia împăratului', ***A lu** omu**luj** kasă* 'casa omului' sau de articolul enclitic pentru N-A, de ex. ***a lu** om**u*** 'a omului'. Nu am găsit niciun caz în care G-D să fie exprimat doar prin forma enclitică *-luj*. La plural G-D am constatat exprimarea prin procliticul *(a) lu* împreună cu encliticul *-lor*, de ex. *dijalektu vorbim **a lu** rumúni**lor*** 'vorbim dialectul românilor', sau cu forma enclitică de N-A, *-i*, *a dat **lu** toc*^{j} *cîganj**i*** 'a dat tuturor romilor'.

Substantivele de genul neutru la N-A singular au cel mai adesea forma articolului hotărât *-u*, de ex. *se baveašte ku fjer**u*** 'se ocupă cu fierul'. Ca şi la substantivele de gen masculin, există un anumit număr de substantive la care articolul hotărât are forma *-lji (-lĕ)* (de ex. *ljamlji* 'lemne'). La N-A plural, substantivele de genul neutru au articolul enclitic *-lje* (*-lĕ*), de ex. *ku tîmbilji**lje*** 'cu hainele', *n-aj părdut pičoari**lĕ*** 'nu ai pierdut picioarele'.

Am găsit mai mult exemple de G-D la substantivele de genul neutru, de ex. cu procliticul *lu - pă područja **lu** Sisáku**luj*** 'în regiunea Sisakului', cu procliticul *a lu* şi cu *-luj* postpus - *Noj ištĕm predgraĝe **a lu** tîrgu**luj*** 'Noi suntem suburbia oraşului', precum şi cu procliticul *a* şi cu *-luj* postpus, *područja **a** Sisaku**luj*** 'regiunea Sisakului'. Cu toate că nu am găsit forme de plural, analog unor forme de genul masculin care au o desinenţă tipică genului neutru (de ex. *a lu romurilor*), în conformitate cu frecvenţa mai mare a G-D singular genul neutru decât în celelalte două graiuri, se poate presupune că există şi forme de G-D la plural.

Forma articolului hotărât pentru substantivele de genul feminin la N-A singular este encliticul *-a*, de ex. *ljimb**a** noastră, ljimb**a** lu država-sta* 'limba noastră, limba statului (ăstuia)'. La N-A plural substantivele de genul feminin din acest grai primesc articolul *-lĕ/-lje* (pe lângă varianta *-lji*), de ex. *Nunti**lje** samo se já* '(la) nunţile se iau doar', *ni dă besplatno knjigi**lji*** 'ne dă gratuit cărţile', fiind înregistrată şi forma *-i* pentru substantivul *familije* 'familie', (*familij**i***), ceea ce este identic cu realizarea din româna standard.

G-D singular al substantivelor de genul feminin din corpusul nostru se exprimă prin elementele proclitice *a lu* sau doar *lu*, urmat de substantiv cu *-i* postpus (respectiv *-j,* ataşat la forma de plural) - *mama **a lu** mum**i*** 'mama mamei', *pă područje **a lu** županije**j*** 'pe teritoriul judeţului' sau cu forma *-a*, care este identică cu forma de N-A singular (*kriza-sta **lu** držav**a*** 'criza (asta) a statului'). În corpusul analizat nu am identificat nicio formă care să fie doar cu encliticul *-i,* dar am înregistrat una doar cu articolul genitival şi encliticul *-i* (*-j*): *dîn kraju **a** Bosne**j*** 'din regiunea Bosniei'. La G-D plural am constatat că substantivele de genul feminin exprimă relaţiile cazuale prin articolul proclitic *(a) lu* urmat de substantivul cu encliticul *-lor* de ex. ***a lu** feate**lor***

BDD-V2832 © 2015 Editura Univers Enciclopedic Gold
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:57:44 UTC)

bunĕ '(a) fetelor bune' sau cu forma de N-A singular (cu sau fără articol) *kînd nu dă **lu** manjine* 'când nu dă minorităţilor', *kăšilje **a lu** bune feate* 'casele fetelor bune'.

4. Adjectivul demonstrativ de apropiere postpus

4.1. Graiul ardelean

În cercetarea noastră am observat o frecvenţă mare a adjectivului demonstrativ pospus, iar în anumite situaţii putem trage concluzia că un astfel de adjectiv demonstrativ postpus care s-a unit cu substantivul şi care formează cu acesta o unitate accentuală are un rol pregnant de determinant. În legătură cu această categorie gramaticală, în publicaţia sa referitoare la graiurile băieşilor din Ungaria A. Orsós consideră că o astfel de parte de vorbire este un articol hotărât care diferenţiază gradele de depărtare[7].

Formele pe care le-am identificat în corpus (vezi tabelul 7) se ataşează în principiu la substantivul articulat hotărât, deşi pentru genul feminin am identificat şi forme care se adaugă la *-ă*, deci la forma nehotărâtă, precum şi forme de genul masculin plural care se ataşează la substantive fără articol enclitic. Aşa cum se va vedea din exemple, nu este întotdeauna posibilă traducerea unor astfel de forme prin adjective demonstrative.

caz	masculin		feminin	
	singular	plural	singular	plural
N-A	-sta	-ęšće	-sta	-ęšće
G-D	(a) lu + -sta	(a) lu + -ęšće (-išće)	(a) lu + -sta	*(a) lu + -ęšće (-išće)

Tabelul 7 – Formele adjectivului demonstrativ de apropiere postpus în graiul ardelean

Spre deosebire de sursa menţionată[8], în cercetarea noastră nu am găsit în niciun loc forme speciale de G-D singular şi plural la toate cele trei genuri care să fie similare formelor care apar în română (*ăstuia, ăstora, ăsteia, ăstora*) sau care să fie relativ asemănătoare cu formele enclitice ale articolului hotărât.

La substantivele de genul masculin, N-A singular, forma acestui adjectiv, *-sta*, se ataşează la substantivul articulat hotărât, de ex.: *Više puta mă duk ku kupilu-**sta** îm Zagréb.* 'De mai multe ori mă duc cu copilul ăsta la Zagreb', *kum u făkut šî pomagaću-**sta** še-j ęiš* 'cum a făcut şi asistentul (ăsta) care-i aici'. La N-A plural, forma acestui adjectiv, *-ęšće*, (de ex. *Ju aš faše ku băjaši-*

[7] Cf. A. Orsós, 174.

[8] Cf. publicaţia menţionată anterior a A. Orsós.

BDD-V2832 © 2015 Editura Univers Enciclopedic Gold
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:57:44 UTC)

ęšće 'eu aş face cu băieşii ăştia') se ataşează fie la formele articolului hotărât la N-A genul masculin, fie doar la forma de plural fără articol, iar într-un anumit număr de cazuri am înregistrat forma *-išće*: de ex. *pă minj mulc*^{i} *mă mrzălęšći, dîn predstavniś-**išće*** 'pe mine mulţi mă urăsc, din reprezentanţii ăştia'.

La G-D singular forma înregistrată *-sta* se ataşează la articolul hotărât *-u*, acestea fiind precedate de procliticul *(a) lu*. Exemplele le-am obţinut prin întrebare directă: *Masa **lu** omu-**sta*** 'masa omului ăstuia', *śinji u furat **a lu** fiśoru-**sta** mîndru măru-sta* 'cine a furat băiatului ăstuia frumos mărul ăsta'. G-D plural, potrivit corpusului nostru, se exprimă prin ataşarea lui *-ęšće* (respectiv *-išće*) la forma de plural a substantivului (care poate sau nu să aibă articol hotărât), fiind precedate de procliticul *(a) lu*: *śinji u furat **lu** fiśor-**ęšće** mîndri* 'cine a furat băieţilor ăstora frumoşi', *măšilje ęšće **a lu** ǫminj-**ęšće*** 'mesele astea ale oamenilor [ne-romilor] ăstora', *u lǫt **a lu** tînjir-**išće** fiśor*^{i} 'le-a luat tinerilor băieţi (ăstora)'.

La substantivele de genul neutru la N-A singular am înregistrat forma *-sta*, ataşată la forma articulată hotărât, dar şi nearticulată, de ex. *Nu-j baš mîndru kustu-**sta*** 'Nu-i chiar frumoasă viaţa asta'. La N-A plural *-ęšće* se adaugă după articolul hotărât la N-A genul neutru, iar în unele cazuri am înregistrat contopirea cu elementul precedent: *u făkut, pînă opt razredurlj-**ešćę*** 'a făcut, până (la) opt clase'.

La fel ca şi la declinarea substantivelor cu articol hotărât, nu am constatat nicio formă de G-D pentru aceste adjective la genul neutru, nici la singular, nici la plural.

La substantivele de genul feminin, N-A singular, forma adjectivelor este *-sta*, ataşată la substantivul articulat hotărât, dar şi nearticulat, de ex. *Asta država-**sta** śe faśi, aja nu-j binji.* 'Asta ce face statul ăsta, aia nu-i bine', *I gata dă kumpanję-**sta** nǫstră dă Krušanc* 'Şi, gata, de(spre) aşezarea noastră, Kuršanec'. La N-A plural în corpusul nostru *-ęšće* se adaugă după formele articolului hotărât la N-A feminin: *Śefel politikă-j asta pîn iškuljilje-**ęšće*** 'Ce fel de politică-i asta în şcolile astea'.

La G-D singular, în corpus am înregistrat doar un singur *-sta*, care se ataşează la substantivul cu articolul hotărât *-a*, fiind precedate de procliticul *(a) lu*: *lu fata-**sta*** 'fetei ăsteia'. Pentru plural am înregistrat o singură formă *-ęšće*, adăugată după forma de plural *-lje* a articolului hotărât, alături de procliticul *lu*, obţinut prin întrebare directă: *lu fęćilje-**ęšće*** 'fetelor ăstora'.

4.2. Graiul muntean din Baranja

Având în vedere faptul că în corpusul analizat a fost înregistrată o frecvenţă mai redusă a adjectivului demonstrativ postpus, presupunem că în graiul muntean din Baranja el nu îndeplineşte un rol atât de important ca în graiul ardelean. Vom menţiona doar schematizat în tabelul următor formele obţinute prin întrebare directă, fiind vizibile oscilaţiile informanţilor noştri în folosirea acestora:

BDD-V2832 © 2015 Editura Univers Enciclopedic Gold
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:57:44 UTC)

masculin		feminin	
singular	**plural**	**singular**	**plural**
ăsta, asta, (-sta)	ăsta, (-eše)	asta, (-sta)	aštea

Tabelul 8 – Formele adjectivului demonstrativ de apropiere postpus în graiul muntean din Baranja

4.3. Graiul muntean ludăresc

În cercetarea noastră am observat că frecvenţa acestui adjectiv demonstrativ este ceva mai redusă decât în graiul ardelean, dar în orice caz mai mare decât în graiul muntean din Baranja. Exemplele identificate ale adjectivului demonstrativ formează şi aici destul de des împreună cu substantivul o unitate accentuală. Formele în cauză (vezi tabelul 9) se adaugă în principiu la substantivul articulat hotărât, dar şi nehotărât. La fel ca şi în cazul graiului ardelean, nu este întotdeauna posibilă traducerea unor astfel de forme prin adjective demonstrative. Unele forme de G-D nu au fost confirmate în corpus, ci au fost obţinute prin întrebarea directă a informatorilor.

caz	masculin		feminin	
	singular	**plural**	**singular**	**plural**
N-A	-sta, ăsta	-ištea, ăštea	-sta, asta, ăsta	astea, ăštea
G-D	(a) lu + -sta	(a) lu + -ištea	(a) lu + -sta	(a) lu + -ăštea

Tabelul 9 – Formele adjectivului demonstrativ de apropiere postpus în graiul muntean ludăresc

La N-A genul masculin şi neutru am constatat forma adjectivului postpus **-***sta,* respectiv *ăsta*: *šî ku feru-**ăsta*** 'şi cu fierul ăsta', *pišti programu-**sta** dă romur*[j] 'peste programul (ăsta) de romi'. La plural forma postpusă de N-A este **-***ištea* (pe lângă varianta *ăštea*), de ex. *flîkîji-**ištĕa*** 'flăcăii ăştia', *balavaci-**ištĕa*** 'mucoşii ăştia'.

Şi la genul feminin singular forma de N-A este **-***sta* (cu variantele *asta*, *ăsta*, care de obicei nu formează o unitate accentuală cu substantivul), de ex. *šî plastikă-**sta*** 'şi plasticul (ăsta)', *droga-**sta** înkolo* 'drogul ăsta acolo'.

La plural, pentru genul feminin şi neutru, am identificat formele *ăštea* şi *aštea* care în exemplele noastre nu au alcătuit o unitate accentuală cu substantivul, de ex. *Pămînturlje **aštĕa*** 'pământurile astea', *kusaskă o cîră jarbilĕ **aštea*** '(să) cosească puţin ierburile astea', *ku recesije-elje **ăštea** a lor* 'cu recesiunile alea astea ale lor'.

BDD-V2832 © 2015 Editura Univers Enciclopedic Gold
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:57:44 UTC)

Forma de G-D masculin care se formează după schema procliticul *(a) lu* + enclitic*ul -sta* este singura obţinută din corpus, de ex. *asta je **a lu** omu-**sta** kasă* 'asta e casa omului ăstuia'. Celelalte forme prezentate în tabel le-am obţinut prin întrebare directă.

5. Adjectivul demonstrativ de depărtare postpus

5.1. Graiul ardelean

Asemănător celor menţionate în cazul adjectivului demonstrativ de apropiere postpus, în corpusul analizat al graiului ardelean am identificat numeroase exemple de folosire a acestui adjectiv. Un astfel de adjectiv formează, de asemenea, o unitate accentuală cu substantivul şi dat fiind numărul mai redus de foneme care alcătuiesc acest adjectiv, care sunt deseori doar un fonem sau o silabă, o astfel de contopire poate fi şi mai accentuată decât în cazul adjectivului menţionat anterior. Şi aici în cazul unor exemple se poate vedea că acest adjectiv nu poate fi întotdeauna tradus cu adjectivul demonstrativ.

caz	**masculin**		**feminin**	
	singular	**plural**	**singular**	**plural**
N-A	-la	-ę	-ę (-ęje)	-ęlje
G-D	(a) lu -la	(a) lu -ę	(a) lu -ę	a lu -ęlje

Tabelul 10 – Formele adjectivului demonstrativ de depărtare postpus în graiul ardelean

Aşa cum se poate vedea din tabelul de mai sus, asemenea adjectivului postpus de exprimare a apropierii, în cercetarea noastră nu am identificat nici aici forme de G-D singular şi plural la toate cele trei genuri, care să fie asemănătoare cu formele care apar în română (*ăluia, ălora, ăleia, ălora*) sau care ar fi relativ asemănătoare cu formele enclitice ale articolului hotărât. Aceasta reprezintă, de asemenea, o diferenţă faţă de sursa bibliografică menţionată deja[9].

La substantivele masculine, la N-A singular, forma *-la* a acestui adjectiv este ataşată la forma articulată hotărât, de ex.: *Śe poćі kupilu-**la** să śćijă.* 'Ce poate copilul ăla să ştie.', *kînd u vinjí kupilu-**la** dîm vrtić* 'când va veni copilul (ăla) de la grădiniţă'. La N-A plural, forma adjectivului este *-ę* , care în exemplele noastre se adaugă după forma de plural fără articol, înregistrându-se şi câteva cazuri unde au loc diferite contopiri cu elementele precedente: *A kupij-**ę** nu śćijă svătí* 'Iar copiii (ăia) nu ştiu să vorbească', *šî pă băjaš-**ę** noštri* 'şi pe băieşii (ăia ai) noştri'.

[9] Cf. publicaţia menţionată anterior a A. Orsós.

BDD-V2832 © 2015 Editura Univers Enciclopedic Gold
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:57:44 UTC)

La G-D singular a fost înregistrată forma *-la*, care se ataşează la substantivul cu articolul hotărât la N-A, o astfel de formă fiind precedată de procliticul *(a) lu*: *nu-j dov* ***lu*** *omu-****la*** 'nu-i dau omului ăluia'. La G-D plural am înregistrat forma *-ę*, care se ataşează la substantivul cu articolul hotărât la N-A, pe lângă procliticul *(a) lu*: *I dov lu fišor-****ę*** 'Le dau băieţilor ălora'.

Pentru substantivele de genul neutru la N-A singular forma acestui adjectiv este *-la* şi este ataşată la forma articulată hotărât: *Akú kum îj šî vrtićу-****la***. 'Acum cum e şi grădiniţa aia.', *Dă păšćę nasipu-****la****?* 'De peste digul (ăla)?'. La N-A plural am înregistrat forma *-ęlje*, care în corpusul nostru se ataşează la forma de plural cu sau fără articol hotărât: *n-am uslovur*[i]*, n-am higijenjur-****ęlje*** 'n-am condiţii, igiena aia', *bađi-lji în prosvjetă, în muzejurlje-****ęlje*** 'bagă-le în educaţie, în muzeele alea'. Ca şi în cazul altor categorii asemănătoare, în corpus nu am înregistrat nicio formă de G-D, nici la singular, nici la plural.

La substantivele de genul feminin la N-A singular se adaugă forma *-ę* ataşată la forma articulată hotărât, dar şi nearticulată, de ex: *haj să dăđenj pă fat****a-ę*** *maj bem îj akulo* 'hai s-(o) dăm pe fata aia, mai bine e acolo', *ćam-u akú pă băšîc****ă-ę*** *pă telefon* 'sun-o acum pe soţia/roma aia la telefon', *dă majka-me-****ę*** *isto* 'de mama mea de asemenea'. La N-A plural a fost înregistrată forma *-ęlje* a adjectivului, care se ataşează la formele articolului hotărât la N-A, iar într-un singur caz am înregistrat şi forma *-ę*: *dîn găinjilje-****elje*** 'din găinile alea', *în sućilje-****ęlje*** 'în sutele alea', *śe u zîs ku vorbe-****ę*** 'ce a zis cu vorbele alea'.

În corpus nu am înregistrat forme de G-D pentru genul feminin, iar cele două exemple pe care le menţionăm le-am obţinut prin întrebare directă: la singular *-ę*, care se ataşează la articolul hotărât *-a*, acestea fiind precedate de *(a) lu*: ***(a) lu*** *fata-****ę*** 'fetei ăleia', la plural *-ęlje*, care se ataşează la forma de plural *-lje* a articolului hotărât: ***((a) lu)*** *fęćilje-****ęlje*** 'fetelor ălora'.

5.2. Graiul muntean din Baranja

Spre deosebire de adjectivul demonstrativ de apropiere, frecvenţa utilizării formelor postpuse ale adjectivului demonstrativ de depărtare este ceva mai mare în corpusul nostru. În tabel prezentăm şi formele enclitice, şi formele care se realizează ca nişte cuvinte separate, fiind vizibile şi oscilaţii în utilizare.

masculin		**feminin**	
singular	**plural**	**singular**	**plural**
ăla, -ăla	ăja, aja, -ešća	aja, -e	ăle, ale, ăla, elje

Tabelul 11 – Formele adjectivului demonstrativ de depărtare postpus în graiul muntean din Baranja

Având în vedere numărul limitat de confirmări în corpus, menţionăm doar câteva exemple de adjective postpuse: m. sg. *grîv-****ăla*** 'grâul ăla'; f. sg. *Familija*

BDD-V2832 © 2015 Editura Univers Enciclopedic Gold
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:57:44 UTC)

*ta-**e**, familîja mea-**e*** 'familia mea, familia ta'; f. pl. *šî făčeam kušările-**ăle*** 'făceam coşurile alea', *pă kărucilje-**ale*** 'pe căruţele alea', *două limuzinilje-**elje** (dă) žok* 'două maşini (alea) de joc'.

5.3. Graiul muntean ludăresc

În graiul muntean ludăresc, folosirea formelor postpuse ale acestui adjectiv este relativ frecventă, dar aceste adjective se realizează şi ca nişte cuvinte separate. Nu am înregistrat forme de G-D în corpus, dar le-am obţinut prin întrebarea directă a informatorilor. În tabel prezentăm toate formele identificate:

caz	masculin		feminin	
	singular	plural	singular	plural
N-A	-la, ăla	eja	-e, aja	-elje, elĕa
G-D	(a) lu -la	(a) lu -eja	(a) lu -e	a lu -elje

Tabelul 12 – Formele adjectivului demonstrativ de depărtare postpus în graiul muntean ludăresc

La genul masculin şi neutru singular, la substantive (care au de obicei articol enclitic) se adaugă *-la*, de ex. *A nu papiru-**la** unu.* 'Şi nu hârtia aia una.', *Mulju-**la**, pisaku-**la** să să skoată.* 'Noroiul ăla, nisipul ăla să se scoată.'.

La pluralul substantivelor de genul masculin am identificat forma *eja*, care în exemplul nostru nu constituie o unitate accentuală cu substantivul: *kăldăraş[i] d-**eja*** 'căldăraşi d-ăia'.

La substantivele feminine la singular am înregistrat *-e* postpus şi *-aja*, care alcătuiesc o unitate accentuală cu substantivul, de ex.: *Aš vrea apa-**aja*** 'Aş vrea apa aia', *koleginíca a mja-**e*** 'A mea prietenă', precum şi exemple de realizare ca nişte cuvinte separate *plătĕsk strujă aja* 'plătesc curentul ăla'.

La pluralul substantivelor de genul feminin şi neutru au fost identificate formele *-elje* şi *elĕa*, de ex: *N-avĕm uvjeturlje-**elje**.* 'Nu avem condiţiile alea.', *pînă nu se făčeá papirilje-**elĕa*** 'până nu se făcea hârtiile alea', *înkó să fače drumur[i], cestelje-**elje*** 'aici se fac drumuri, şoselele alea'.

6. Vocativul

Deşi vocativul (V) este un caz non-sintactic în română, reprezintă totuşi o parte a flexiunii nominale, de aceea prezentăm modurile în care poate fi exprimat în graiurile băieşilor.

6.1. Graiul ardelean

În graiul ardelean V se exprimă fie printr-o formă identică cu nominativul (N), fie prin desinenţe speciale. Pe lângă corpusul nostru, pentru anumite exemple am folosit catehismul pentru copii *Pă kalje Dimizouluj*.

BDD-V2832 © 2015 Editura Univers Enciclopedic Gold
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:57:44 UTC)

La substantivele de genul masculin la singular am înregistrat o desinenţă aparte pentru V, *-lje*: *A śe ći gînđešć băjašu**lje**, zîši cîgankă dă pă jel.* 'Şi la ce te gândeşti, bărbate (omule), îi zice soţia.' Totuşi, în majoritatea cazurilor analizate, V este identic cu N cu articol hotărât: *Să gînđešći, om**u**.* 'Gândeşte-te, omule (ne-romule).', *Anđal**u** mnjov* 'Îngerul meu'. La genul masculin plural, întâlnim desinenţa *-lor* pentru V: *Kupí**lor**, mărźenj pă kărbǫjă!* 'Copiilor, mergem după cartofi!', fiind înregistrată şi forma identică cu N: *Frac**i** mej, fijenj făloš*[i] 'Fraţii mei, să fim bucuroşi'.

În cazul substantivelor de genul feminin la singular nu am înregistrat nicio formă specială pentru V, ci forme identice cu N cu articol hotărât: *Fat**a**-mę, zîk* 'Fata mea, zic' sau N fără articol (la substantivele proprii): *Fij sănătǫsă, Marij**ă*** 'Bucură-te [salut] Marie'. La plural am notat un exemplu de folosire a desinenţei *-lor* pentru V: *feći**lor**, nu vă merită* 'fetelor, nu vă măritaţi'.

6.2. Graiul muntean din Baranja

În corpusul nostru apar câteva forme aparte de desinenţe pentru V la substantivele masculine şi feminine. Pe lângă corpus, pentru identificarea V în graiul muntean din Baranja am utilizat CD-ul muzical *Romski život*.

Pentru masculin singular am identificat următoarele forme care se formează cu desinenţa *-(u)le: Să fiješ sănătos, zîče, omu**le**!* 'Fii sănătos, omule!', *Omu**le**, cîganu**le**, nu ti mîníja* 'Omule, romule, nu te supăra', iar în afară de această formă am înregistrat şi desinenţa *-e*: *Ej dǫmnj**e** dǫmnj**e***[10] 'Ei Doamne, Doamne'. La plural a fost înregistrată forma care este identică N plural cu articol hotărât: *Ej cîgan**i** mej, ej frac**i** mej* 'Ei, oamenii (romii) mei, ei, fraţii mei'.

La genul feminin singular am constatat utilizarea formei care este identică cu N cu articol hotărât: *îc cije nu pot să spun, fat**a** mea* 'nu pot să-ţi spun, fata mea', înregistrând şi forma cu desinenţa *-o*: *Lume**o**, asta-j a vostru problem.* 'Lume, asta e problema voastră.'

La plural am înregistrat folosirea desinenţei *-lor* pentru V la feminin: *Mămik nu-m fălјaše fęte**lor*** 'Nimic nu-mi lipseşte, fetelor', precum şi la masculin: *Kupi**lor**, kînd vinic akasă dîn Zagreb?* 'Copiilor, când vă întoarceţi de la Zagreb?'.

6.3. Graiul muntean ludăresc

Dat fiind că în general frecvenţa V este redusă, în corpus nu a fost înregistrat, ci am obţinut prin întrebare directă forma *omu**lě***, observând astfel desinenţa *-lě* pentru singular masculin.

Doar de câteva ori am înregistrat desinenţa *-lor* la V la substantivele masculine şi feminine la plural, la fel ca în româna standard şi în celelalte două graiuri: *Kupí**lor**, nu lac kîrcile!* 'Copiilor, nu luaţi cărţile!', *Feati**lor**, maj*

[10] Exemplul este luat de pe CD-ul menţionat, iar pentru graiul muntean din Baranja forma neaşteptată a sunetului *ǫ* apare datorită faptului că vorbitoarea este interdialectală (ardelean şi muntean din Baranja)

BDD-V2832 © 2015 Editura Univers Enciclopedic Gold
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:57:44 UTC)

dac^{i} *înkó, ajd înkó!* 'Fetelor, veniţi aici, hai aici!'. În afară de cele menţionate, prin întrebarea adresată informatorilor am observat că pentru V se pot folosi şi forme identice cu N articulat (de ex. *cigan**i*** 'romii'*, fat**a*** 'fata').

SURSE

Pintarić, N. (ed.), 2005, *Pă kalje Dimizouluj - kenvija dă ănvăcală dă Dimizou = Na Božjem putu - moj mali vjeronauk*. Zagreb, Glas Koncila.

Nadica Balog & orkestar Romska duša, 2008, *Romski život*, Hit Records, (CD cu muzică romă băiaşă).

BIBLIOGRAFIE

Calotă, I., 1995, *Rudarii din Oltenia : Studiu de dialectologie şi de geografie lingvistică românească*, Craiova, Editura Sibila.

Caragiu Marioţeanu, M. et al., 1977, *Dialectologie română*, Bucureşti, Editura didactică şi pedagogică.

Guţu Romalo, V. (ed.), 2005, *Gramatica limbii române I : Cuvântul*, Bucureşti, Editura Academiei Române

Hrvatić, N., 2000, „Povijesno-socijalna obilježja Roma u Hrvatskoj", *Društvena istraživanja*, Vol.9 No.2-3 (46-47), p. 251-266.

Kovačec, A., 1998, *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik s gramatikom i tekstovima*, Pula, ZUM.

Orsós, A., 2002, *Beás nyelvkönyv*, Kaposvár, CSVM Tanítóképző Főiskola.

Radosavljević, P., 2010, *Jezik Roma Bajaša na teritoriju Republike Hrvatske*. Teză de doctorat, Universitatea din Zagreb - Facultatea de Ştiinţe Umaniste şi Sociale.

Radosavljević, P., 2012, „Particularităţi ale structurii fonologice şi morfologice în graiurile băieşilor din Croaţia", *Philologica Jassyensia*, An VIII, Nr. 2 (16), p. 247–258.

Rusu, G., 1983. *Structura fonologică a graiurilor dacoromâne*. Bucureşti, Editura ştiinţifică şi enciclopedică.

Rusu, V. (coord.), 1984, *Tratat de dialectologie românească,* Craiova, Scrisul românesc.

Sala, M., 1997, *Limbi în contact*, Bucureşti, Editura Enciclopedică.

Saramandu, N., 1997, „Cercetări dialectale la un grup necunoscut de vorbitori ai românei : Băiaşii din nordul Croaţiei", *Fonetică şi dialectologie*, XVI, p. 97-130.

Sikimić, B. (ed.), 2005, *Banjaši na Balkanu : Identitet etničke zajednice*, Beograd, SANU - Balkanološki institut.

Sikimić, B. (ed.), 2008, *The Romance Balkans*, Beograd, SANU - Balkanološki institut.

Petar RADOSAVLJEVIĆ
Universitatea din Zagreb

BDD-V2832 © 2015 Editura Univers Enciclopedic Gold
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:57:44 UTC)